

טיסת סובב ירושלים תמיד מרגשת אותי, יש ערים גדולות ממנה (מקסיקו, מוסקבה, לונדון ועוד), יש ערים יפות ממנה (ברצלונה, סן פטרסבורג, פרג, ועוד), אך אין כל ספק שאין ערים יותר מעניינות ממנה, בכול קילומטר מרובע טמונה היסטוריה מרתקת של אלפי שנים, חלקה ידועה וחלקה לא, היסטוריה מלאה בסיפורים אפיים ענקיים (כגון הקרבת יצחק, או הקמת בית המקדש), וסיפורים קטנים ומרתקים (כגון כניעת העיר במלחמת העולם הראשונה), בפרקים הבאים תוכלו לקרא על חלק קטן מסיפורים אלו.

ב-29 בנובמבר 1947 התקבלה בעצרת האו"ם החלטה חשובה שתשפיע עמוקות על גורל העם היהודי, על הערבים בארץ ישראל, ועל המזרח בתיכון בכלל: ההחלטה על סיום המנדט הבריטי והקמת שתי מדינות עצמאיות בארץ ישראל – מדינה יהודית ומדינה ערבית. עוד נקבע בהחלטה כי ירושלים וסביבתה יוכרזו כשטח תחת פיקוח בינלאומי.

נציגי הסוכנות, הם הממשלה הזמנית, הודיעו כי הם **רואים בצער את התוכנית לחלוקת הארץ, אך נענים לה למען השכנת שלום**. לעומת זאת, הצהירו נציגי הערבים **על התנגדותם להחלטה, ואף הזהירו כי התנגדות זו עלולה להיות אלימה**.

החלטה זו טמנה בחובה הבטחה למדינה עצמאית לעם היהודי, אך בה בעת היא היתה האות לתחילת הקרבות על הארץ. היה ברור לכל המעורבים כי מה שיקבע את גבולות השטח שבו ישלחו כל צד אינם הגבולות שיקבעו בהחלטת האו"ם, כי אם תוצאות הקרבות והשטחים שיוחזקו על ידי הצדדים בסיומם.

הפרק השני יעסוק בקרב הקסטל וקרב דיר יאסין המהווים דוגמאות לרמת הסיכון ומידת ההקרבה של הצדדים בחודשים הראשונים שלאחר ההחלטה. קרבות אלו היו צומת שבעקבותיו נקטו הערבים בפעולות דרמטיות שתוצאותיהן ניכרות עד היום. השם "דיר יאסין" מעורר עד היום מחלוקות ויכוחים, והדעות בנוגע להשתלשלות האירועים במקום עדיין חלוקות. מאמר זה יוקדש לקרבות אלו.

רקע

עם פרוץ מלחמת העצמאות, ב-29 בנובמבר 1947, החלו קרבות בערים המעורבות: חיפה, צפת, טבריה, וירושלים. במקביל הותקפו הישובים היהודים המבודדים: גוש עציון, רמת רחל, יחיעם, טירת צבי, משמר העמק, כפר סולד ויד מרדכי. בנוסף חסמו פורעים לסירוגין את הדרכים הראשיות – בעיקר אלו המובילות לירושלים.

כוחות ההגנה והפלמ"ח נחלצו לאבטחת הדרכים. בירושלים וסביבתה התגייסו היחידות השונות שבאזור לאבטחת התנועה אל העיר. הם גיבשו את שיטת השיירות – שיטה שהתבססה על מיגון הרכבים ושילוב לוחמים כמלווים.

בסוף חודש מרץ הותקפו שיירות נבי דניאל, שיירת יחיעם ושיירת חולדה, ורוב נוסעיהן נהרגו. עקב כך הוחלט על שינוי תפיסה ביחס למלחמה על הדרכים ומעבר ממגננה להתקפה. התוכנית שגובשה לצורך כך כונתה בשם **"תכנית ד"**, והקרב הראשון בה – **"נחשון"**.

ראש המפקדה הארצית של "ההגנה" הגדיר את החידוש שבמבצע נחשון בתור **"העזה לחשוף חזיתות מכוח אדם ונשק"**. כלומר – לסכן נקודות אחרות כדי ליצור נקודת-כובד אחת מכרעת. ההעזה להחליט על סיכון זה מתוך ההכרח, ולשם הסיכוי, חוללה החלטה נחרצת: **"גמרנו אומר להפעיל כוח של שלושה גדודים במבצע אחד"**.

למפקד המבצע נתמנה מפקד חטיבת גבעתי שמעון אבידן. שלושת גדודי נחשון כללו פלוגות לוחמים מגבעתי, אלכסנדרוני ופלמ"ח. פקודת המבצע שהוציא אבידן ב-3 באפריל הגדירה את מטרותיו:

1. להשלים את משימת השיירה אשר נתקלה בחולדה וללוות אותה לירושלים.
2. לפתוח את הדרך לירושלים ע"י פעולות תוקפניות נגד בסיסי האויב בעורף קו התנועה, על מנת להעביר שיירות העתידות לבוא.

בהקדמה לפקודה נאמר כי "אל כל הכפרים לאורך קו זה יש להתייחס כאל בסיסי ריכוז או יציאה של האויב". רוב הכפרים הללו נמצאו בשטח שלפי החלטת החלוקה הוקצה למדינה הערבית. פירוש של דבר היה שאבטחת דרך, או "פרוזדור", לירושלים תהיה כרוכה בהרחבת שטח המדינה היהודית העומדת לקום.

ביומנו כותב בן גוריון בתאריך ה-31 במרץ 1948: "בערב באו אצלי אנשי המטה לברר כמה שאלות. אמרתי שכרגע יש שאלה אחת בוערת והיא המלחמה על תחבורת ירושלים. כוח האדם שיגאל (ידין) מכין (400-500) אינו מספיק. זוהי עכשיו המלחמה המכרעת. **נפילת ירושלים העברית עלולה להיות מכת מוות ליישוב**, והערבים מבינים זאת, וירכזו הרבה כוחות לניתוק התחבורה".

מבצע "נחשון" שהתחיל ב-5 לאפריל התחלק לשתי זירות פעילות. זירה מערבית: אזור חולדה-לטרון (שעליה כתבתי [במאמר זה](#)) וזירה מזרחית: אזור קרית ענבים-ירושלים. כוחות הפלמ"ח והחי"ש, בעיקר לוחמי חטיבת "עציוני" של ההגנה שפעלו בגזרה המזרחית, נועדו להשתלט על הרכסים השולטים על הכביש תוך חתירה לעימות עם כפרי האזור: צובא, קולוניה וקסטל.

הפעילות בכפר קסטל קדמה למבצע נחשון. כבר ב-17 במרץ תקפה יחידת פלמ"ח את הכפר וביצעה פעילות פיצוץ של מספר בתים ומבנים.

קרבות הקסטל

המבצע החל בליל ה-2 באפריל. פלוגת הפלמ"ח מגדוד הפורצים, בפיקודו של אליהו סלע ("רעננה"), כבשה את הכפר והמשלטים הסמוכים. בפועל היה הכפר כבר נטוש, ומלבד מ-10 שומרים לא נתקלו כוחות הפלמ"ח בהתנגדות. מיד לאחר הכיבוש החלה פלוגת החי"ש בפיקודו של יעקב סלמן להתארגן להגנת הכפר והמוצבים מסביב.

כעבור יומיים, אור ל-5 באפריל, פוצצה פלוגה של גבעתי בניין בן ארבע קומות בתוך פרדס בעיבורי רמלה, שם התמקמה מפקדתו של חסן סלאמה, מפקד הכוחות הלא סדירים באזור. סלאמה עצמו לא נפגע, אך כמה עשרות לוחמים ערבים וקצין גרמני, ששימש יועץ לסלאמה, נהרגו בפיצוץ. מבצע זה פגע אנושות ביוקרתו של סלאמה ושבר את רוחם של ערביי הסביבה. רבים מהם ברחו מכפריהם.

כחלק מהתוכנית לעקר את הכוח הערבי שפעל בקצה המערבי של הפרוזדור לירושלים, אפשרה פעולה זו את כיבוש הכפרים הערביים ח'לדה (כיום ליד משמר דוד) ודיר מחיסן (כיום בקוע) ב-6 באפריל. כיבושים אלו וכיבוש הקסטל השיגו את היעד הראשון, והניעו בהצלחה את שיירת 60 כלי הרכב ובה תגבורת, מזון, דלק ותחמושת מחולדה, שם נתקעה זה שבוע ימים, לעבר ירושלים. השיירה הגיעה ליעדה למחרת היום ונתקבלה בתשואות הירושלמים בעוברה ברחובות העיר.

בכפר אל-קסטל, שהתרוקן מתושביו, הציבה ה"הגנה" מחלקה מחטיבת עציוני, שלחלק מאנשיה לא היה ניסיון קרבי כלל וחלקם אף לא ידעו עברית.

עבד אל-קאדר אל-חוסייני, המפקד הערבי באזור הרי יהודה, הבין את חשיבות פסגת הקסטל כשולטת על מבואות הבירה ואת המשמעות של ירושלים ליהודים, בדיוק כמו בן גוריון. על כן, ריכז מאות לוחמי מיליציה מהאזור ומיישובים מרחוקים כשכם, ביחד עם מתנדבים עיראקים, בכדי לכבוש את הכפר מחדש. הם צלפו על מחלקת עציוני והתקדמו אט אט לכיוון הכפר. שלושה ימים רצופים הומטרה אש על מחלקה זו שביקשה שוב ושוב תגבורת אך לא נענתה.

עבד אל-קאדר אל-חוסייני הבין כי חסר לו נשק בכדי להכריע את הקרבות ונסע לשם כך לדמשק. בדמשק נפגש עם ספואת, שהיה איש צבא עיראקי בעל תפקיד חשוב בהכנת צבאות מדינות ערב למלחמת העצמאות, וראש הוועדה הצבאית של הליגה הערבית. בפגישה הבהיר כי **לקסטל ולכביש לירושלים חשיבות עליונה** הן ליהודים ובכלל זה גם לערבים, וביקש תחמושת ונשק, בייחוד נשק ארטילרי. ספואת ייצג את השושלת ההאשמית ולא היה לו עניין לחזק את מעמדו של חוסייני, שייצג את משפחת חוסייני. על כן, השיב שאנשיו של חוסייני אינם מנוסים דיים בהפעלת תותחים, ואם ימסור אותם לידיהם עלולים ליפול בידי היהודים.

למשמע דבריו תפס חוסייני את תיק הניירות שעל השולחן שביניהם והטיח אותו בראשו של ספואת, תוך שהוא צועק: **"אתה בוגד, ההיסטוריה תוקיע אותך! אני חוזר לכבוש את הקסטל, עם נשק כבד או בלעדי. אכבוש או אפול בקרב"**.

אותו לילה הוא כתב שיר לבנו בן השבע, פייסל חוסייני (לימים, בשנות התשעים, ה"שר" המוכר לענייני ירושלים של אש"ף. [לחצו כאן לתמונתו](#)):

*"אדמת האמיצים הזאת
היא אדמת אבותינו.
על האדמה הזאת
אין כל זכות ליהודים."*

*איך אוכל לישון
בעוד האויב עליה ?
דבר-מה בוער בלבבי.
מולדתי קוראת."*

הוא יצא בחזרה לארץ ישראל כדי לתכנן ולארגן הסתערות מכרעת.

בלילה שבין ה-7 ל-8 באפריל המשיכו הכוחות הערביים לרכז מאמץ ופתחו באש מרגמות וירי לעבר העמדות השונות בכפר. על התקפה זו מספר יעקב סלמן: **"זה עבד כמו שעון, בשעה 20:00 היו מתחילים בהרעשה ארטילרית והיו הורסים אותנו ממש עם פגזים של זרחן. מי שמכיר את זה יודע שהפגזים מתחילים להישרף ולבעור וזה דבר נורא. בסביבות 24:00 בלילה כמו שעון, צעקות והסתערות ואז הם נכנסים לכפר. תחמושת לא הייתה, מזון לא היה והדבר הנורא ביותר: היו לנו הרוגים והיו לנו פצועים ולא היה פינוי ולא היה קשר עם העורף. כשהתחיל להאיר השחר, בחצי השעה של הדמדומים, נהיה שקט. משלא ישנו, הינו הרוגים לגמרי. מי שנהרג נהרג, ומי שלא, כמו מת"**.

ב 8 באפריל בבוקר התקדמו מאות לוחמים לא סדירים בפיקודו של אבראהים אבו דיא מן הכפר צורף עד שורת הבתים הקיצוניים של הקסטל. חיילי עציוני התגוננו ברימונים ובתת מקלעים. ההתקפה נבלמה והתוקפים נסוגו. עבד אל-קאדר אל-חוסייני עקב אחרי הקרב מגבעה סמוכה, אך לא יכול לצפות היטב. לקראת עלות השחר טיפס ועלה במדרון הקסטל עם שניים או שלושה מאנשיו בכדי לעמוד על מהלך הקרב מקרוב יותר ובכדי לפקד על הסתערות נוספת.

הכפר שבמרומי הפסגה היה אפוף ערפל. עבד אל-קאדר וחבריו עשו דרכם בין בתי הכפר הקיצוניים, ובעודם קרבים אל בית המוכתר הבחין בהם זקיף של עציוני וחשבם לחלוץ התגבורת שהובטחה

מכבר. הוא פנה אליהם במילים ערביות שהיו נהוגות בעגת לוחמי ה"הגנה": **"תעלו, יא ג'מאעה!"**
עבד אל-קאדר השיב באנגלית: "הלו בויס".

הזקיף, מאיר כרמיוול, עמד על מבטאו הערבי, וירה לעברו צרור. עבד אל-קאדר נפל ארצה וחבריו
ברחו מטה במדרון. הוא מלמל: "Water, Water". חובש של ה"הגנה" קרב אליו וטיפל בו. כרמיוול
פשפש בבגדי הפצוע ומצא מסמכים, ספר קוראן זעיר, עטי זהב, אקדח בעל קת שנהב ושעון זהב.
הוא הבין כי מדובר באיש חשוב, אך זהותו עדיין לא הייתה ברורה.

האש נמשכה על הכפר. המתגוננים המותשים ציפו לחידוש ההסתערות מדי רגע. גלי האתר נתמלאו
בדיבורים בערבית, שביטאו דאגה למפקד שנעלם. עד מהרה התקבצו במקום תגבורות שהגיעו
מחברון ומשכם. אנשיהן ביקשו להציל את מנהיגם או למצוא את גווייתו. **"ראיתי אלפי ערבים.
אוטובוסים, משאיות, וחמורים הביאו אותם מצובא"**, סיפר אחד ממגיני הקסטל.

בספר **"ירושלים ירושלים"** של העיתונאי האמריקאי לארי קולינס והסופר הצרפתי דומיניק לאפייר
(אשר חיברו גם את הספר "האם פריז בוערת"), מתארים הכותבים את מהלכי ההתארגנות של
הכפרים בסביבה כך: **"פשטה השמועה שהוא נעדר. הידיעה דילגה מכפר לכפר באותה מהירות
מיוחדת הקשורה בבשורות רעות. מחברון ועד רמאללה נשאו אנשים רגליהם להצטרף לחיפוש
אחר מנהיגם. בירושלים התרוקנו השווקים. דומה היה כאילו כל מי שיכול להשיג רובה חש לצאת
מן העיר... חברת האוטובוסים הלאומית הפסיקה את שירותיה והקדישה את כלי הרכב שלה
להסעת מתנדבים לקסטל"**.

הערבים התקיפו בכוח רב. על פי הערכות המודיעין **כאלף לוחמים כפריים** השתתפו במערכה על
הקסטל. תחמושת המגנים הלכה ואזלה והם היו מותשים. מחלקת פלמ"ח הגיע לבסוף אל הכפר
מכיוון כביש ירושלים אך איחרה את המועד. חיילי עצינוי אמרו נואש וברחו מטה במדרון הצפוני לעבר
הכביש בזמן שלוחמי הפלמ"ח, בפיקודו של נחום אריאלי, עלו משם לעבר הפסגה.

הערבים שהתקדמו מדרום וממערב **"יצאו להתקפת שיגעון"**. הם השתלטו על בתים אחדים וירו כלפי
מטה פצצות מרגמה ואש מקלעים. אריאלי הצליח להגיע אל עמדת הפיקוד של עצינוי, אבל כמה
עשרות לוחמי ה"הגנה" ופלמ"ח כבר נהרגו או נפצעו, והמוני לוחמים ערבים הסתערו לעבר בית
המוכתר. אריאלי פקד על אנשיו ועל שארית חיילי עצינוי לסגת מזרחה.

בשלב זה ניתנה פקודת הנסיגה של מפקד כיתת הפלמ"ח שהגיע למקום שמעון אלפסי: **"הטוראים
ייסוגו לנחלת יצחק, המפקדים יחפו על נסיגתם"**. אריאלי וקומץ מפקדים אחרים תפסו עמדות כדי
לחפות על הנסיגה. גווייתיהם נמצאו אחר כך יריות בידי ערבים או פגועות ברימוניהם הם, שאותם
הפעילו כדי להימנע מנפילה בשבי. כל המפקדים נהרגו במהלך חיפוי הנסיגה של חייליהם.

קרב נסיגה זה, בו המפקדים הם לא רק הראשונים בקרב אלא לראשונה גם המחפים והאחרונים
לנסיגה תוך סיכון חייהם, הכניס את המשפט של שמעון אלפסי: **"הטוראים ייסוגו לנחלת יצחק,
המפקדים יחפו על נסיגתם"** לפנתאון המיתוסים הישראלי.

אחר הצהריים חיפשו הערבים בשטח הקרב לוחמי ה"הגנה" תועים או פצועים והרגו אותם, ולבסוף
מצאו את מבוקשם: גוויית עבד אל-קאדר אל-חוסייני. הפיקוד והשליטה הערביים הוכו קשות ורוחם
נפלה. הם איבדו את מנהיגם, וכמה ממפקדיהם, לרבות עריקאת ואבו דיא, נפצעו.

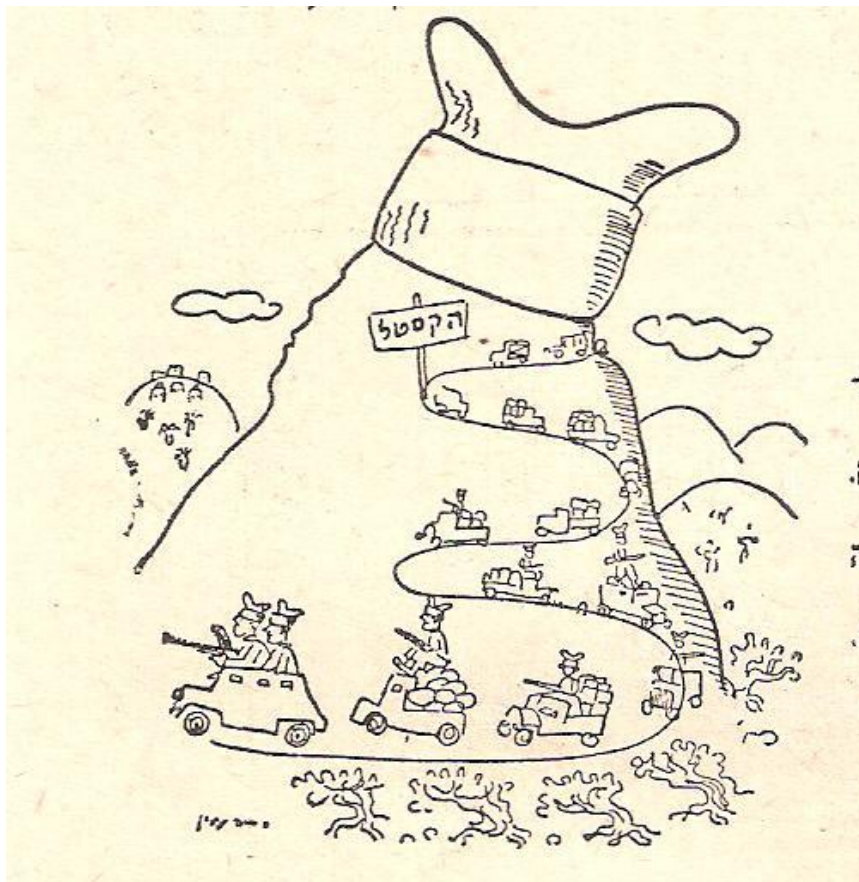
גוויית עבד אל-קאדר אל-חוסייני הועברה לירושלים ולמחרת, יום שישי, נקברה בהר הבית ליד קבר
אביו מוסא כאט'ם אל-חוסייני, ראש עיריית ירושלים לשעבר. בהלוויה הענקית השתתפו רוב נכבדי
העיר, קונסולים זרים, קציני הלגיון הערבי וכן רוב לוחמי קרב הקסטל הערבים שנטשו את עמדותיהם
כדי ללוות את מנהיגם.

**"הארץ כולה הלכה אחרי ארונו... אתה עובר ברחוב ואינך רואה חנות פתוחה. מעולם לא נסגרו
החנויות והתרוקנו השווקים ונעצרה כל עבודה כפי שאירע היום"**, ספד לו אבו דיא ליד הקבר
הפתוח. חאג' אמין אל-חוסייני שידר הספד מקהיר: **"דבר אחד לא ימות: פלסטין"**, אמר המופתי.
ליד הקבר נורו 11 יריות תותח.

יגאל ידן, שביקש להחזיר את השיירה מירושלים לתל אביב, הורה לפלמ"ח לכבוש מחדש את אל קסטל "מיד" ולפתוח את הכביש. מפקד חטיבת הראל יוסף טבנקין טען שאין ברשותו כוח מספיק. ידן רתח מזעם. טבנקין נכנע.

בבוקר ה-9 באפריל הסתערו שתיים מפלוגותיו של טבנקין על הקסטל, שאותו מצאו ריק למעט כמה עשרות גופות, אותם קברו. מחשש שהערבים יתקפו שנית ובתי הכפר ישמשו אותם כעמדות, פוצצו מרבית בתי הכפר ואורגנה הגנה היקפית. כך עשתה השיירה דרכה מערבה והגיעה לחולדה באין מפריע.

בקרבות הקסטל בין ה-3 ל-9 באפריל איבדו הישראלים 75 איש. אבדות הערבים הסתכמו ב-90 הרוגים, אבל אחד מהם היה המפקד הצבאי הבולט ביותר שלהם. הם נחלו מפלה בקרב גורלי ואיבדו עמדה אסטרטגית חיונית בדרך לירושלים.

קריקטורה של אריה נבון לאחר כיבוש הקסטל

בסוף מבצע נחשון שלח בן גוריון אל הלוחמים מכתב בזו הלשון: "מפקד 'נחשון', מסור לכל אחד מהלוחמים ברכת העם העברי על מאמציו, יכולתו, נאמנותו והצלחתו בשחרור הדרך לירושלים. המערכה לא תמה עדיין, אולם מבצע גדול זה, הגדול שבכל מבצעינו במשך ארבעת החודשים האחרונים, אומר שאם נרצה נוכל לאיב".

פקודת המבצע המקורית מה-2 באפריל לכיבוש הקסטל **אסרה** על חיילי ה"הגנה" להרוס את הכפר. באותה רוח הורה ידן תחילה למפקדי מבצע נחשון "**להשתדל, עד כמה שהדבר אפשרי, להיאחז בקרבת הכפרים ושלא לכבשם**". אולם בפקודה הבאה לכבוש מחדש את הקסטל, שהוצאה ב-8 באפריל, נאמר **במפורש שיש להרוס את בתיו**.

בקרב זה חל השינוי בחשיבת מטה ה"הגנה". מעתה ואילך, כחלק מתוכנית ד', נהרסו הכפרים הערביים הכבושים **כדי למנוע התבצרות מחדש של הכוחות הערביים בהם**, ומתוך כך השתמע כי יש לגרש את תושביהם ולמנוע את שובם.

הקרב בדיר יאסין

במקביל לכיבוש הקסטל מחדש ב-9 באפריל, כבשו יחידות האצ"ל והלח"י, בסיוע שולי של ההגנה, את הכפר דיר יאסין שבעיבורי מערב ירושלים. הכפר היה חסר חשיבות צבאית וכיבושו לא הצריך קרב של ממש. אף על פי כן היה כיבוש זה אחד מאירועי המפתח של המלחמה.

היחסים בין דיר יאסין לשכונה היהודית הירושלמית הסמוכה, גבעת שאול, היו בעייתיים. ב-1929 תקפו לוחמים מתושבי הכפר את השכונה. נציגי שתי הקהילות חתמו הסכמי אי תוקפנות הדדית באוגוסט 1947 ושנית בינואר 1948. במסגרת ההסכם, לא הניחו הכפריים ללוחמים לא סדירים ששוטטו בסביבה להתאכסן ולהתבסס בכפרם, ונמנעו מלסייע להם ולהעניק להם מקלט.

עם זאת, יתכן שחבורה של לא סדירים עיראקים או סורים שהתה בכפר זמן קצר לפני כיבושו, ולפי הדיווח ירו אלה מן הכפר לעבר ירושלים המערבית והשתתפו בקרבות הקסטל. כאשר החל הקרב על הקסטל ביקשה מפקדת ה"הגנה" בירושלים סיוע מן האצ"ל. מפקדי האצ"ל השיבו בסירוב ואמרו שהם רוצים לבצע פעולה בנפרד, והציעו לכבוש את דיר יאסין. דוד שאלתיאל, מפקד ה"הגנה" בירושלים, הסכים, אך דרש שהאצ"ל יחזיק אחר כך במקום דרך קבע.

כבר בשלב תכנון ההתקפה על דיר יאסין הסכימו מפקדי האצ"ל והלח"י כי יש לגרש את התושבים, ולא היתה כל תכנית אחרת לגבי גורל התושבים. לדברי יהודה לפידות, סגן מפקד כוח האצ"ל במהלך הקרב, **הלוחמים נצטוו במפורש לא לפגוע בנשים, ילדים ושבוים.**

בבוקר ה-9 באפריל התקדמו לוחמי האצ"ל והלח"י, כ-120 איש, אל הכפר בשני טורים. בתווך נע כלי רכב שנשא רמקול בו קראו לתושבי הכפר להניח את נשקם ולברוח. לרוע המזל, נתקע כלי הרכב חיש מהר בקיר ונעצר, והכפריים לא שמעו את הקריאות. בהיכנסם לכפר נתקלו הלוחמים, שלא נצפו, באש עזה שנורתה מתוך בתי האבן, וזו ריתקה אותם למקומם שוב ושוב.

מקלענים של ה"הגנה" סיפקו פעם בפעם חיפוי מן הגבעות הסמוכות, ושתי כיתות של הפלמ"ח הגיעו למקום במשוריינים כדי לחלץ את הפצועים ולשתק עמדות מפתח. לוחמי האצ"ל והלח"י, שלא היו מנוסים בכיבוש כפרים ערביים, עברו מבית לבית, הטילו פנימה רימונים וירו פנימה צרות בנשק קל. הם פוצצו בתים ופעם בפעם קטלו כפריים שברחו מבתיהם לסמטאות הכפר.

הפעולה נמשכה עד לפנות הערב. אבדות התוקפים היו חמישה הרוגים וכמה עשרות פצועים. מן העבר השני, התברר עד מהרה כי במהלך הפעולה ולאחריה בוצעו מעשי זוועה בתושבי הכפר. כפי שדיווח ב-12 באפריל יצחק לוי, מפקד הש"י בירושלים: **"כיבוש הכפר נעשה באכזריות רבה. משפחות שלמות: נשים, זקנים וטף נהרגו... חלק מהשבוים שנלקחו והועברו למקומות מעצר ובהם נשים וילדים נרצחו באכזריות על ידי שומריהם."**

בדוח משלים כתב יצחק לוי כי לוחמי הלח"י טענו אחר כך שלוחמי האצ"ל **"אנסו מספר בחורות ורצחו אותן לאחר מכן לנו לא ידוע אם הדבר נכון"**.

בנו של מוכתר דיר יאסין, שהיה מודיע של ה"הגנה", היה בין המוצאים להורג. לוחמי האצ"ל והלח"י בזזו בשיטתיות את בתי הכפר ונטלו מן הכפריים תכשיטים וכסף. בסך הכול נהרגו באותו יום כ-120 מתושבי דיר יאסין לרבות לוחמים, אם כי האצ"ל, ה"הגנה", ופקידים ערבים ובריטים הפריזו וקבעו את המספר בין 240 ל-250 – כל גורם מהסיבות שלו.

הסוכנות היהודית, ה"הגנה" ושני הרבנים הראשיים של היישוב גינו את מעשי הזוועה. הסוכנות היהודית שיגרה למלך עבדאללה מכתב שהוקיע את מעשי הזוועה והביע התנצלות, אותה דחה המלך באומרו כי **"מן המוסכם כי הסוכנות היהודית היא המנצחת על הפעולות הציוניות בכללן, הן בארץ ישראל והן מחוצה לה"**.

המשמעות האמיתית של פרשת דיר יאסין נעוצה לא במה שאירע בשטח ב-9 באפריל, או בחילופי דברים במישור הדיפלומטי שהתנהלו בעקבות הפעולה, אלא במשמעויות המדיניות והדמוגרפיות שהשתלשלו ממנה, את תוצאותיהן אנו חווים עד היום.

בשבועות שאחרי הטבח דיווחו ושידרו בהתמדה אמצעי התקשורת הערביים בארץ ישראל ומחוצה לה תיאורים של מעשי הזוועה, לרוב בהגזמות מסמרות שיער, במטרה להסעיר את דעת הקהל הערבית ולדרבן את הממשלות הערביות לפעולה נגד היישוב.

אין ספק כי דיווחים אלה קצרו הצלחה. השידורים ליבו את הזעם וחיזקו את נחישות ממשלות ערב לפלוש לארץ ישראל כעבור חמישה שבועות. טבח דיר יאסין היה אחד מנימוקי עבדאללה מלך ירדן להצטרפותו לפלישה, ולא י יכולתו לכבד את הבטחותיו הקודמות לאי-לוחמה נגד היישוב.

התוצאה המידית החשובה ביותר של המסע התקשורתי הערבי הייתה הפצת פחד ו**דחיפה לבריחה מבהלת של תושבי כפרים וערים**. אפשר שהשידורים אודות טבח דיר יאסין נועדו גם להגביר את הנחישות וכוח העמידה של ערביי ארץ ישראל, אך **השפעתם הייתה הפוכה**: הדיווחים על מעשי היהודים עשו יותר לערעור תחושת הביטחון וזרעו בהלה.

האצ"ל הצביע על תהליך זה כהצדקה לתקיפתו את דיר יאסין: המבצע "הפיל מורא ופחד על הערבים בכל הכפרים מסביב; באל-מאלחה, קאלוניה ובית אכסא החלה מנוסת בהלה המקילה על חידוש התחבורה... בין הבירה ויתר חלקי הארץ". ואף טענו כי "במהלומה אחת שינינו את מצבה האסטרטגי של עיר הבירה".

מנחם בגין, מפקד האצ"ל, שהכחיש קיומו של טבח בדיר יאסין, טען לימים כי "האגדה הייתה שקולה כנגד תוספת חצי תריסר גדודים לכוחותיה של ישראל... הבהלה הדביקה את ערביי ארץ ישראל". ייתכן שלמפקדי האצ"ל, אז ואחר כך, היה עניין להאדיר את תוצאות פרשת דיר יאסין, אבל הם לא רחקו מאוד מן האמת.

בן גוריון עצמו ציין כי **דיר יאסין דרבנה בריחה מחיפה**. המודיעין הבריטי העריך כי "האלימות שננקטה הרשימה כל כך את הערבים ברחבי הארץ עד שההתקפה של "ההגנה" על סאריס (כיום שורש) לא נתקלה בהתנגדות כלשהי". מנהיגי מפ"ם העריכו מאוחר יותר כי **פרשת דיר יאסין הייתה אחד משני אירועי המפתח שהוליכו ליציאה ההמונית של ערביי ארץ ישראל** (האירוע השני היה נפילת חיפה הערבית), מה שהוביל ל**סוגיית הפליטים כפי שאנו מכירים אותה כיום**.

דיר יאסין גבתה מחיר כבד מן גם היהודים, והוא היה מידי ועקוב מדם. בבוקר 13 באפריל התקבצו מאות לוחמים ערבים מירושלים ומכפרי הסביבה בשכונת שיח' ג'ראח שבמזרח ירושלים לנקום את נקמת דיר יאסין ומות עבד אל-קאדר אל-חוסייני.

הם חסמו את הכביש המוליך מירושלים היהודית אל הר הצופים ותקפו שיירה של עשרה כלי רכב של ה"הגנה". רוב נוסעי השיירה היו מרצים, סטודנטים, אחיות ורופאים, שעשו דרכם לבית החולים הדסה ולקריית האוניברסיטה העברית שבהר הצופים. ב"שיירת הדסה" היו גם, למרבה האירוניה, שני לוחמי אצ"ל שנפצעו בדיר יאסין.

המארב שהונח לשיירה תוכנן היטב. ב-09:30 הופעל מוקש גדול שהוטמן בכביש והבור שיצר עצר את השיירה. מיד אחר כך ירו התוקפים בנשק קל על מכוניות השיירה והטילו לעברן רימונים. שישה כלי הרכב הקטנים יותר הצליחו לפנות לאחור ולחמוק משם בחזרה למערב ירושלים. שני אוטובוסים ממוגנים בלוחות פלדה, שבהם הצטופפו אנשי הסגל הרפואי של הדסה וסטודנטים, ושתי מכוניות ליווי, נלכדו באש ולא יכלו לנוע קדימה או לפנות אחורה. לוחמי ה"הגנה" גוננו במשך שעות אחדות על כלי הרכב הנצורים, ובתוך כך פנה מטה ה"הגנה" אל הבריטים והפציר בהם להתערב, אך הם לא נענו.

בן גוריון אמר שאת האירוע "**אפשר לכוונת בשם 'טבח אנגלי'**. הם היו במקום, לא נקפו אצבע ולא נתנו לאחרים לעזור". הירי על כלי הרכב התקועים נמשך יותר מחמש שעות. אש המגנים שככה בהדרגה משאזלה התחמושת. התוקפים קרבו יותר ויותר אל האוטובוסים ולבסוף התיזו עליהם בנזין והעלום באש. בשיירה זו נהרגו 78 אקדמאים, רופאים וסטודנטים.

תודות :

לאורי הרטמן על העריכה.

ליאנה מרקשייד הטייסת .

עד הפעם הבאה- נתראה!!!

אבי הרטמן

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)

המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)

המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)

קישור למסלול בעמוד ענן: [לחץ כאן](#)

המסלול בפורמט gpx : [לחץ כאן](#)

למזג אויר במנחת מעלה האדומים : [לחץ כאן](#)

למפת Google Maps : [לחץ כאן](#)